

De Systeemfout van de Macht

Waarom 60 Jaar D66 Niets Opleverde en de Weg Vooruit naar een Lerende Samenleving

J. KONSTAPEL • LEIDEN • MEI 2026

In 1966 betrad een groep jonge intellectuelen de Nederlandse politieke arena met een radicale belofte: het vastgelopen, regenteske democratische stelsel moest van de grond af worden vernieuwd. Hun eisen waren glashelder en institutioneel van aard: een direct gekozen premier, een fundamentele herziening van het kiesstelsel en de invoering van bindende referenda om de macht definitief terug te geven aan de burger. Nu, exact zestig jaar en elf regeringsdeelnames later, trekt de geschiedenis een onbarmhartige balans: van die constitutionele vernieuwing is werkelijk niets terechtgekomen. De formele structuur van onze democratie is in 2026 nog exact dezelfde als in 1966.

Toch kan men D66 electoraal of bestuurlijk gezien geen mislukking noemen. De partij leverde vicepremiers, bestuurders op cruciale sleutelposities en was decennialang de onmisbare intellectuele smeerolie binnen opeenvolgende Haagse coalities. Hier wringt de grote paradox: hoe kan een politieke beweging zo permanent aanwezig zijn in het centrum van de macht, maar tegelijkertijd zo structureel onmachtig blijken om haar eigen, constitutionele bestaansrecht te verzilveren? Dit falen is geen kwestie van incidentele politieke onwil of tactische onhandigheid. Het is het onvermijdelijke resultaat van een diepe, architectonische weeffout in het analytisch liberalisme zelf: het hardnekkige geloof dat een complexe, levende samenleving kan worden bestuurd en begrepen vanuit de kille, lineaire logica van een spreadsheet.

1. Het Excel-sheet-bestuur versus de Geleefde Realiteit

Binnen het theoretische raamwerk van *Living Resonant Systems* (LRS) kunnen we de maatschappelijke realiteit indelen in verschillende complexiteitsniveaus, analoog aan de algebraïsche hiërarchie van Cayley-Dickson. Het formele bestuurlijke systeem in Den Haag opereert vrijwel uitsluitend op het zogenaamde $\mathbb{R}$ -niveau: het niveau van de reële getallen, gekenmerkt door lineariteit, commutativiteit en rigide procedures. Binnen dit reductionistische wereldbeeld wordt de samenleving benaderd als een mechanisch uurwerk. Men veronderstelt dat een beleidsinterventie aan de linkerkant (een nieuwe wet, een aangescherpte controle, een budgettaire verschuiving) aan de rechterkant een volstrekt voorspelbare en omkeerbare uitkomst oplevert. De volgorde van handelen doet er in een commutatieve logica immers niet toe: $\mathbf{A} \times \mathbf{B}$ is gelijk aan $\mathbf{B} \times \mathbf{A}$.

De werkelijke, geleefde realiteit van burgers functioneert echter op fundamenteel hogere dimensies van complexiteit: het complexe ($\mathbb{C}$), quaternionische ($\mathbb{H}$) en octonionische ($\mathbb{O}$) niveau. Dit zijn de domeinen van cyclische processen, diepe intermenselijke relaties, lokale context en existentiële betekenisgeving. In deze hogere dimensies is de werkelijkheid resoluut *non-commutatief*. De volgorde waarin besluiten worden genomen bepaalt de uitkomst volledig. Het privatiseren of saneren van een publieke nutsvoorziening in de zorg of het onderwijs is in een Haagse spreadsheet een neutrale, wiskundige operatie die men op papier later weer kan 'terugdraaien'. In de geleefde realiteit vernietigt zo'n ingreep echter onomkeerbaar het fijnmazige sociale

weefsel en het institutionele vertrouwen. Het systeem is blind voor deze fasegradatie; het spreekt een lineaire taal, terwijl de crisis waarin de samenleving zich bevindt non-lineair is. Deze totale ontkoppeling noemen we *multi-scale decoherence*.

2. De Systeemfouten in de Praktijk

Wanneer een overheid die blind is voor context en relaties hardhandig ingrijpt in de samenleving, transformeert de spreadsheet onvermijdelijk in een maatschappelijke sloper. Drie recente casussen uit de Nederlandse bestuurspraktijk illustreren hoe deze abstracte weeffout concreet slachtoffers maakt:

Casus I: De Toeslagenaffaire

De Toeslagenaffaire was de ultieme, gewelddadige botsing tussen de kille systeemwereld ($\mathbb{R}$) en de menselijke realiteit ($\mathbb{H}$). Het handhavingzalgoritme van de Belastingdienst was geprogrammeerd vanuit een puur lineaire logica: een administratieve onvolkomenheid was wiskundig gelijk aan opzettelijke fraude. Omdat het systeem geen zintuigen bezat om de context of de menselijke maat waar te nemen, kon het geen onderscheid maken tussen een jonge ouder die een formulier te laat indiende en een kwaadwillende fraudeur. Het vernietigde doelbewust en efficiënt duizenden levens, louter om de interne consistentie van het model te beschermen.

Casus II: De Woningcrisis

Voor het technocratische management is de volkshuisvesting gereduceerd tot een spreadsheet-vraagstuk van vraag, aanbod en het bijplussen van 'vastgoed-units'. Men zoekt de oplossing in grootschalige, kunstmatige ingrepen op de tekentafel. Een huis is voor de burger echter geen abstracte parameter, maar het fundament onder een stabiel bestaan, een lokale gemeenschap en een gevoel van geborgenheid. Door de volkshuisvesting over te leveren aan de kille logica van de vrije markt, is de organische verbinding tussen mens en leefomgeving volledig doorgesneden, met een chronisch tekort aan betaalbare, veilige leefruimte tot gevolg.

Casus III: De Uitbesteding van Digitale Soevereiniteit (DigiD)

De privatisering en outsourcing van cruciale onderdelen van de DigiD-infrastructuur aan commerciële, buitenlandse tech-giganten werd binnen het ministerie behandeld als een puur efficiënte, technische detailkwestie. Vanuit een lineair perspectief maakt het immers niet uit *wie* de code beheert, zolang de knoppen maar werken. Men miskende hierbij volledig dat digitale soevereiniteit en de bescherming van de burgeridentiteit de rechtsstatelijke kern raken. De overheid gaf hiermee de controle over haar eigen digitale resonantieveld uit handen.

3. Van Stem naar Profiel: De Vlucht in de Marketing

Volgens de *Political Expectation Failure Theory* (PEFT) vertoont een rigide technocratisch systeem in haar eindfase (de late K-fase van de panarchische cyclus) een gevaarlijk overlevingsmechanisme: *script-defense*. Wanneer de papieren modellen pijnlijk hard crashen op de maatschappelijke realiteit, past het bestuur niet haar

fundamentele aannames aan. In plaats daarvan trekt zij de conclusie dat de beleidsinhoud perfect is, maar dat "de boodschap simpelweg niet goed is uitgelegd aan de burger".

Dit verklaart de opmerkelijke transformatie die D66 in het recente decennium heeft doorgemaakt. De partij is verworpen van een ideologische beweging voor democratische vernieuwing tot een klinische, hypergeprofessionaliseerde marketingmachine. Campagneslogans zoals "*Het kan wél*" zijn doelbewust ontdaan van elke politieke of inhoudelijke scherpte. Ze zijn ontworpen om de werkelijke, schurende conflicten over cultuur, herverdeling en waarden te overdekken met een deken van optimistische retoriek. Politiek wordt hiermee gereduceerd tot corporate branding.

De ultieme perversie van deze verschuiving openbaarde zich recentelijk in de controverse waarbij de partij op grote schaal advertentieruimte en branded podcast-formats opkocht binnen de gevestigde kwaliteitsmedia, vermomd als onafhankelijke journalistieke content. Dit is het moment waarop de burger definitief ophoudt een subject met een democratische *stem* te zijn. De burger is voor het systeem getransformeerd tot een gealgoritmitiseerd *profiel*: een marketing-target dat via micro-targeting, psychografische profilering en mediatrajecten moet worden gestuurd en geconsumeerd. Wanneer miljoenen kiezers het knagende gevoel hebben dat de bestuurlijke elite in een volstrekt andere realiteit leeft, berust dat niet op paranoia, maar op een accurate waarneming. Het bestuur kijkt naar de datastromen van de profielen, terwijl de mens de pijn voelt in zijn geleefde werkelijkheid.

4. Wat Ons te Doen Staat: De Bouwstenen van de Fractale Staat

De massale opkomst van populistische protestbewegingen en diepe maatschappelijke onvrede door heel Europa is geen uiting van collectieve 'onredelijkheid' of een gebrek aan intelligentie, zoals de technocratische klasse graag beweert. Het is het immuunrespons van een samenleving die weigert te worden platgeslagen tot een spreadsheet-parameter. De burgers proberen existentiële vragen over cultuur, identiteit en onderlinge solidariteit terug op de agenda te krijgen – thema's waarvoor het lineaire model simpelweg geen zintuigen heeft.

Pure boosheid is echter een tijdelijke brandstof; het lost niets op zonder een structureel, wetenschappelijk onderbouwd alternatief. We kunnen niet blijven wachten tot Den Haag zichzelf hervormt, aangezien het huidige politieke stelsel door middel van media-exploitatie een verdienmodel heeft gemaakt van haar eigen onvermogen om te leren. De uitweg uit deze vicieuze cirkel ligt in de actieve overgang van de centralistische bureaucratie naar de ****Fractale Staat****: een democratische architectuur die van onderop ademt, resoneert en leert. Dit vereist drie fundamentele verschuivingen:

I. Subsidiariteit als Epistemica

Macht en beslissingsbevoegdheid moeten onmiddellijk worden teruggebracht naar het schaalniveau waar de daadwerkelijke, contextuele praktijkkennis leeft. Centralisatie is een mechanisme dat rijke, lokale informatie vernietigt en vervangt door dode statistiek. Besluiten over de inrichting van het onderwijs, de zorg of de lokale leefomgeving horen thuis bij de professionals en de gemeenschappen die de non-lineaire consequenties van die keuzes aan den lijve ondervinden.

II. Plurale en Functionele Vertegenwoordiging

Het parlementaire stelsel moet worden opengebroken om de dictatuur van de algemene procesmanagers te doorbreken. We hebben behoefte aan een formele, functionele vertegenwoordiging van maatschappelijke domeinen. Laat leraren de kaders van het onderwijs bepalen, verpleegkundigen de zorgstructuren ontwerpen, en boeren de ecologische transitie vormgeven. Zij dienen als de noodzakelijke correctiefactor om de destructieve spreadsheet-logica te neutraliseren voordat deze beleid wordt.

III. Cognitieve Diversiteit en Resonantie

Een gezonde rechtsstaat vereist een pluriformiteit aan denkstijlen. Een bestuurlijke elite die uitsluitend rekruteert uit het analytische, procedurele spectrum is intellectueel kreupel. Het mist de noodzakelijke cognitieve diversiteit om signalen van maatschappelijke fasegradatie op te vangen. We moeten instellingen ontwerpen waarin intuïtie, historische context en morele betekenisgeving (⊙-level) gelijkwaardig zijn aan de formele wetmatigheid.

5. SWARP en de Architectuur van het Collectieve Leren

Hoe geven we deze Fractale Staat in godsnaam concreet vorm in de praktijk? Het antwoord ligt besloten in de architectuur van het ****SWARP-leersysteem**** (***Case-Based Learning***). Geïnspireerd door de cognitieve psychologie van Roger Schank, breekt SWARP radicaal met het top-down droppen van abstracte beleidstheorieën. Mensen, organisaties en samenlevingen leren immers maar op één manier: door het ervaren van een *verwachtingsfout* (expectation failure), het analyseren van die fout, en het op basis daarvan bijstellen van hun interne scripts.

SWARP operationaliseert dit leerproces op vijf geneste schalen tegelijk: van het individu (via persoonlijke Human Design- en cognitieve profilering) tot de gehele democratische samenleving. In plaats van te verzanden in eindeloze ideologische debatten, stelt SWARP burgers en professionals in staat om via zogenaamde *Communities of Practice* een levende, gedistribueerde database van concrete praktijkcasussen op te bouwen. Door middel van de *Gemeente-cockpit* en de *Panarchie Monitor* wordt de kloof tussen politieke beloften en de daadwerkelijke, geleefde realiteit van de burger direct meetbaar en inzichtelijk gemaakt. Het is de digitale infrastructuur die de samenleving haar reflectieve vermogen teruggeeft. De weg vooruit is helder: we moeten ophouden met het voeden van een stervend lineair partijstelsel en zélf de netwerken bouwen waarin werk, kennis en menselijke relaties weer vrijelijk kunnen stromen.

Geannoteerde Referentielijst

Gunderson, L.H. & C.S. Holling (2002). *Panarchy: Understanding Transformations in Human and Natural Systems*. Island Press.

Dit standaardwerk introduceert het concept van de panarchie en de adaptieve cyclus (de fasen van groei, starheid, ineenstorting en reorganisatie). Binnen de analyse van D66 is dit werk van cruciaal belang om aan te tonen hoe instituten in hun late, rigide fase (de K-fase) reageren op crises door hyper-regulering, wat de onvermijdelijke systeem-ineenstorting (Ω -fase) versnelt in plaats van voorkomt.

Konstapel, J. (2025a). *Political Expectation Failure Theory*. Constable Research.

De fundamentele theoretische blauwdruk waarin de wetmatigheid van democratische non-learning wordt blootgelegd. Konstapel formuleert hierin de stelling dat het westerse partijpolitieke stelsel structureel onmachtig is om te leren van haar eigen fouten, omdat politieke actoren en spindoctors de kloof tussen belofte en realiteit electoraal en financieel exploiteren via geavanceerde marketing.

Konstapel, J. (2025c). *De Slimme Marketing van D66*. constable.blog.

Een gedetailleerde case-study waarin de communicatiestrategie van D66 aan een rigoureuze deconstructie wordt onderworpen. Het artikel toont aan hoe de vlucht in betekenisloze maar hoogglanzende marketingslogans fungeert als een defensief schild (script-defense) om het structurele beleidsfalen van het analytisch liberalisme buiten het publieke debat te houden.

Konstapel, J. (2026b). *Coherent Decision Fields: Toward a Unified Theory of Organizational Decision-Making*. constable.blog.

Dit werk introduceert de formele koppeling tussen de Cayley-Dickson algebraïsche hiërarchie en sociale systemen. Het levert het wiskundige en epistemologische bewijs dat besluitvorming die uitsluitend op het lineaire $\mathbb{R}$ -niveau opereert, destructief inbeukt op de non-commutatieve relatiestructuren van het $\mathbb{H}$ - en $\mathbb{O}$ -niveau van de samenleving.

McWhinney, W. (1997). *Paths of Change: Strategic Choices for Organizations and Society*. Sage Publications.

McWhinney formuleert hierin de vier fundamentele wereldbeelden (Unitair, Sensorisch, Sociaal en Mythisch). Konstapel gebruikt dit model om te laten zien dat D66 gevangen zit in een puur Unitair-Sensorische reflex, waardoor zij onmachtig is om de Sociale (relationele) en Mythische (narratieve) dynamiek van de huidige fasetransitie te begrijpen of te faciliteren.

Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press.

Elinor Ostroms baanbrekende werk over het beheer van gemeenschappelijke hulpbronnen (de commons) zonder gecentraliseerde staatsbureaucratie of volledige privatisering. Dit vormt de empirische en organisatiekundige hoeksteen voor Konstapels concept van de Fractale Staat en de noodzaak van lokale, subsidiaire kennisnetwerken.

Rowlands, P. (2007). Zero to Infinity: The Foundations of Physics. World Scientific.

Een diepgaand natuurkundig en wiskundig werk over de fundamentele structuren van de realiteit vanuit een nul-symmetrie perspectief. Dit werk dient binnen het LRS-raamwerk als metaforische en structurele inspiratiebron om aan te tonen hoe macroscopische ordening en resonantie op micro-niveau worden gegenereerd en gecentreerd.

Schank, R.C. (1982). Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People. Cambridge University Press.

De absolute basisbron voor de leertheorie achter het SWARP-systeem. Schank introduceert hier de concepten 'scripts', 'expectation failures' en 'case-based reasoning'. Het toont aan dat cognitieve systemen uitsluitend transformeren wanneer hun operationele verwachtingen falen, wat de psychologische basis vormt voor Konstapels kritiek op de onfeilbaarheidsmythe van de technocratie.